

RÓBERT LETZ*

Slavia Catholica. Kongres katolíckych slovanských akademikov v Bratislave v roku 1931

LETZ, R.: Slavia Catholica. Congress of Catholic Slavic Academics in Bratislava in 1931. *Slavica Slovaca*, 57, 2022, No. 3, pp. 290-300 (Bratislava).

The study deals with the activities of Slavia Catholica, a platform that operated within the international Catholic student organization Pax Romana between 1929 and 1938. It focuses on the preparation and conduct of the Slavia Catholica congress in Bratislava, the capital of Slovakia, in 1931. This international event of Slavic Catholic students dealt with the question of the Cyril and Methodius idea, its importance of dissemination in society. At the same time, the Slovak organizers from the Central Office of Slovak Catholic Students used it to promote Slovak Catholicism. It was the best organised congress among the seven Slavia Catholica congresses. The development of cooperation on the basis of Slavia Catholica was disabled by the political situation in Europe in 1938.

Interwar Period, Slavic Student Associations, Pax Romana, Slavia Catholica, Church Union

Otázku pestovania slovanskej vzájomnosti nie je možné uzavrieť do 19. storočia. Jazyková a často aj kultúrna blízkosť a spoločné problémy vytvárali priaznivé pomery, aby myšlienka vzájomnosti pokračovala aj v 20. storočí. Koniec prvej svetovej vojny priniesol nové usporiadanie. Vznikli nové štáty s väčšinou slovanského obyvateľstva: Poľsko, Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov, Československá republika. Na druhej strane sa najpočetnejšie slovanské národy: Rusi, Ukrajinci a Bielorusi ocitli v Sovietskom zväze, ktorý sa nehlásil k slovanskej tradícii, ale budoval štát ako diktatúru proletariátu. Slobodná výmena informácií a kontakty medzi Slovanmi v strednej Európe a na Balkáne so Slovanmi v Sovietskom zväze boli znemožnené. Za Rusov, Ukrajincov a Bielorusov mohol slobodnú účasť na rôznych projektoch spolupráce Slovanov suplovať ich početný exil v západnej Európe a v Československej republike (ďalej ČSR). Snahy o slovanské zblíženie v medzivojnovom období narazili na viaceré úskalia. Ukázalo sa, že okrem nemožnosti užšieho prepojenia slovanského sveta štáty so slovanskou väčšinou v strednej Európe a na Balkáne nedokážu užšie kooperovať. Napriek tomu sa vytvorilo viacero slovansky orientovaných iniciatív.

Špecifický priestor v rámci ktorého sa vytvárala slovanská spolupráca, vytvárala katolícka cirkev. Táto cirkev mala dlhodobý záujem o dialóg s ortodoxnými Slovanmi, prípadne o vytvorenie únie v rámci jej vlastnej štruktúry. K rímskokatolíckej cirkvi, teda k cirkvi západného latinského obradu sa hlásila väčšina Poliakov, Čechov, Slovákov, Chorvátov a Slovincov. Ku gréckokatolíckej cirkvi, teda k cirkvi východného byzantského obradu sa hlásila časť Rusínov a Ukrajincov. Práve katolícki Slovania zohrávali dôležitú úlohu v zjednocovacej stratégii katolíckej cirkvi. Katolícka cirkev tu mohla budovať na dlhodobých historických skúsenostiach, naj-

*Prof. PhDr. Róbert Letz, CSc., Katedra histórie, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Moskovská ulica č. 3, Bratislava 813 34.

mä na unionistickom hnutí, ktoré využívalo cyrilo-metodskú tradíciu, spájajúcu užšie Slovanov a širšie kresťanský západ a východ.

Po vzniku ČSR v roku 1918 sa naplno rozvinul spolkový život, osobitne spolkový život vysokoškolákov – akademikov. Po prvotnej eufórii došlo medzi akademikmi k ideovej diferenciacii na tzv. liberálnych, konzervatívnych (zväčša katolíckych študentov) a socialisticky orientovaných študentov. Ďalšie diferenciacie sa týkali národnostnej otázky. Slovenskí konzervatívne orientovaní študenti považovali Slovákov za svojbytný národ so všetkými atribútmi. Ostatní predadzovali koncepciu jednotného československého národa, prípadne boli indiferentní a neprikladali tejto otázke väčší význam. Existovalo viacero slovenských stredoškolských a akademických katolíckych spolkov. Postupne sa rodila myšlienka vytvoriť ústrednú organizáciu slovenského katolíckeho študentstva. K jej uskutočneniu došlo na kongrese slovenského katolíckeho študentstva 14. – 15. 8. 1921 v Žiline, kde bolo založené Ústredie slovenského katolíckeho študentstva (ÚSKŠ) ako spájajúca strešná organizácia slovenských katolíckych vysokoškolských a stredoškolských spolkov.¹ ÚSKŠ sa otvorene hlásilo k myšlienke svojbytnosti slovenského národa a k svojej konfesionalnej orientácii. Na jeho podujatiach sa často zúčastňovali predstavitelia Slovenskej ľudovej strany (SLS), čo vyvolávalo dojem, že ide o akúsi pridruženú organizáciu tejto politickej strany. Medzi študentmi v ÚSKŠ prevládala politická orientácia blízka SLS a vôbec autonomistickému prúdu slovenskej politiky. Aj preto sa osobnosti SLS hlásili k ÚSKŠ a naopak. Vedenie ÚSKŠ však dôrazne bránilo princíp nadstraníckosti s tým, že ÚSKŠ je stavovská kultúrno-náboženská organizácia.²

V apríli 1924 tvorilo ÚSKŠ 10 organizácií (z toho tri akademické, dve regionálne, dve bohoslovecké a tri samovzdelávacie krúžky). Ústredie združovalo 550 členov.³ Činnosť ÚSKŠ sa nezamerala len na pôsobenie medzi slovenskou študujúcou slovenskou mládežou, ale aj na nadväzovanie kontaktov s katolíckymi študentmi v zahraničí. Už v roku 1922 si ÚSKŠ vytvorilo svoj zahraničný výbor, prostredníctvom ktorého nadviazalo kontakty s katolíckymi akademickými spolkami v Poľsku a o rok neskôr v Slovinsku a Chorvátsku (vtedy súčasť Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov). Ako jeden z hlavných cieľov činnosti zahraničného výboru ÚSKŠ bolo definované „*nadviazať čo najužšie styky s katolíckym študentstvom bratských slavianskych národov.*“⁴ Aby sa tento cieľ mohol splniť, ÚSKŠ malo byť akceptované ako samostatná katolícka študentská organizácia na medzinárodnej úrovni prijatím do medzinárodnej organizácie katolíckych študentov Pax Romana. Ustanovujúci kongres Pax Romana sa konal 20. júla 1921 vo švajčiarskom Friburgu ako výraz úsilia katolíckych študentov šíriť katolícku solidaritu spojenú s mierovým úsilím po skončení prvej svetovej vojny.⁵ Kongres otvoril Marius Besson, biskup v Lausanne a zúčastnili sa ho delegáti katolíckych akademikov z rôznych krajín sveta. S cieľom dosiahnuť prijatie do Pax Romana na kongres do Budapešti, ktorý sa konal 20. – 25. 8. 1924, ÚSKŠ vyslal svojho predsedu Júliusa Stana a tajomníka Martina Sokola. ÚSKŠ bolo na tomto kongrese prijaté za člena Pax Romana a vstúpilo tým na medzinárodnú úroveň ako jeho rovnocenný prvok.⁶ Istú disparitu vytvárala skutočnosť, že členom Pax Romana bolo aj Ústredie československého katolíckeho študentstva, ktoré združovalo českých katolíckych študentov, no malo aj

¹ Slovák, roč. 3, 18. 8. 1921, č. 185, s. 3.

² Rozvoj, roč. 4, 1925, č. 4, s. 92.

³ Rozvoj, roč. 2, 15. 4. 1924, č. 8, s. 12.

⁴ Rozvoj, roč. 2, 15. 12. 1923, č. 4, s. 15.

⁵ Altermatt, U. – Sugranyes, R. de Franch: Pax Romana 1921 – 1981. Grundung und Entwicklung. Friburg, 1981, s. 7 – 30.

⁶ Rozvoj, roč. 4, 1926, č. 9, s. 207.

slovenských členov a na kongresy Pax Romana vysielalo českých i slovenských delegátov. Počas kongresov Pax Romana, ktoré sa konali každý rok v inom európskom meste, sa zástupcovia ÚSKŠ stretávali so zástupcami iných slovanských katolíckych spolkov. Okrem toho si budovali vzťahy so slovanskými študentmi v rámci študijných pobytov v Poľsku a v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov, alebo vykonávali individuálne návštevy v týchto krajinách. Podobne komunikovali so študentmi a pedagógmi z týchto krajín, ktorí prichádzali na Slovensko.

Dôležitým impulzom pre zblíženie slovanských katolíckych študentov bol Zjazd katolíckeho študentstva a inteligencie, ktorý sa konal 28. júna – 2. júla 1926 v Prahe. Zvolávatelmi zjazdu boli české katolícke spolky: Sdružení katolícké inteligencie, Ústredí katolíckého studentstva čsl., Česká liga akademická, Cyrilometodějská liga studentská a Moravan. V rámci tohto zjazdu bola ako jeho vyvrcholenie zakomponovaná Konferencia slovanských kultúrnych pracovníkov. Organizátori očakávali od konferencie, aby „*uradila se a našla společné zásady, dle kterých by mezi slovanskými národ bylo působeno k tomu, aby Kristus Král usídlil se ve všech srdcích slovanských... obracíme se nyní ku všem svým slovanským spolubratrům a prosíme: přijďte mezi nás, spojte se s námi, ať z malého seménka vzkvete mohutná lípa, která se zastkvěje nesčíslnými vonnými květy lásky k Ježíši Kristu.*“⁷ Toto podujatie bolo výrazom presvedčenia, že Česi a Slováci sú predurčení na sprostredkujúcu úlohu medzi Východom a Západom, pretože sa vyznačujú priateľským pomerom ku všetkým slovanským národom. Konferencia sa konala 30. júna 1926. S hlavným referátom Úlohy slovanskej katolíckej inteligencie vystúpil dr. Václav Janda a s koreferátmi zástupcovia Slovákov, Ukrajincov, Poliakov, Bielorusov, Rusov, Srbov, Chorvátov a Slovincov.⁸ Referáty poukázali na potrebu skorého uskutočnenia unionistickej myšlienky v slovanskom svete.⁹

V rámci Pax Romana sa napokon sformovala osobitná platforma slovanských akademikov. Jej prvým spoločným podujatím bol 1. Kongres katolíckych slovanských akademikov, ktorý sa konal 12. – 15. 4. 1929 v Krakove. Podujatie sa začalo pontifikálnou sv. omšou ktorú slúžil biskup Stanislav Rospond. Zúčastnili sa ho zástupcovia Čechov, Slovákov, Poliakov, Chorvátov, Slovincov a Ukrajincov. Chýbali zástupcovia Rusov, Bulharov, Chorvátov a Lužických Srbov. Predsedníctvo kongresu tvorili: F. Stele (Slovinec), Karol Matulay (Slovák), Josef Sameš (Čech). Počty delegátov jednotlivých slovanských katolíckych akademických organizácií boli pomerne nízke. Poľskú pozornosť kongresu dokumentuje aktívna účasť rektora Jagelonskej univerzity Józef Kallenbacha. Sameš v prejave spomenul cyrilo-metodskú a svätováclavskú tradíciu, prízbunosť krvi, rovnako cítiace srdcia a spoločné náboženstvo. Slovenský delegát Ján Ďurčanský apeloval v prejave na katolícku solidaritu celého Slovanstva. Ukrajinský delegát Hadyłowicz zdôraznil kresťanskú lásku ako spájajúci základ východu a západu.¹⁰ Referáty v rámci kongresu sa zamerali na otázky spolupráce slovanských katolíckych akademických organizácií. Osobitne zasadali jednotlivé národné sekcie kongresu, aby potom oboznámili plénum so svojou prácou a problémami. Na druhý deň 13. apríla 1929 odzneli referáty K. Matulaya Základ ruchu katolíckej slovanskej academickej mládeže, Václava Plocka: Role národů slovanských v rozvoji kresťanskej civilizácie. Na tretí deň kongresu pripadol referát Slovinca Ferdinanda Stelleho O intelektuálnej spolupráci katolíckej slovanskej academickej organizácie. Józef Kruszyński prehovoril ma tému O medzislovanských spoločenských stykoch. Witold Milewski hovoril na tému O slovanskej academickej a katolíckej spolupráci na medzinárodnom fóre. Ján Ďurčanský predniesol

⁷ Cyrilometodějský věstník. Příloha k časopisu Jitro, roč. 7, 1925, č. 2, s. 10.

⁸ Jitro, roč. 7, 1926, č. 9, s. 251.

⁹ Rozvoj, roč. 5, 1926, č. 1, s. 19.

¹⁰ Jitro, roč. 10, 1929, č. 10, s. 296.

referát na tému Misijná práca slovanskej sekcie Pax Romana.¹¹ Nasledovala rušná diskusia po ktorej sa konalo plenárne zhromaždenie, ktoré prijímalo výsledky kongresu, obsiahnuté v rezolúcii. Z nich možno jasne definovať ciele slovanskej platformy Pax Romana. Kongres apeloval na všetky organizácie katolíckych slovanských akademikov, aby bol ich katolicizmus žijúci. Vyzval, aby sa všetky národné korporácie dali do práce v súlade s encyklikou *Rerum Orientalium* Pia XI. z roku 1928 a intenzívne študovali východnú otázku, prekonávali predsudky, ignoráciu a pohrdanie a propagovali zjednotenie všetkých slovanských kresťanov v lone katolíckej cirkvi. Katolícki Slovania majú spoločné poslanie ako sprostredkovatelia medzi Východom a Západom za kresťanskú jednotu v duchu cyrilometodskej myšlienky. Ďalej rezolúcia apelovala, aby všetky národné študentské katolícke korporácie čelili ruskému boľševizmu, osobitne nebezpečnému pre katolícku slovanskú povahu. Na dosiahnutie týchto cieľov mali slúžiť tieto prostriedky: vzájomná informačná služba o boľševickej propagande v slovanských krajinách, vzájomná výmena katolíckych protiboľševických publikácií. Kongres sa uzniesol zriadiť stály sekretariát členov jednotlivých národných skupín, aby sa pracovalo kontinuitne, koordinovali sa aktivity a dohliadalo na realizáciu úloh a usmerňoval jednotlivé národné korporácie.¹² Dostal názov Sekretariát slovanských katolíckych akademických a seniorských organizácií. Jeho vedením bol poverený J. Kruszyński. Termín budúcich kongresov sa mal zhodovať s termínom konania valného zhromaždenia ústredného katolíckeho akademického spolku krajiny, kde sa mal konať.

Podľa uznesenia prvého kongresu v Krakove sa mal druhý kongres katolíckych slovanských akademikov konať v slovinskej Lubľane. Tento kongres sa skutočne podarilo pripraviť a uskutočniť. Konal sa v dňoch 23. – 27. júla 1930. Prvý deň sa niesol v znamení zoznamovacieho večierka a umeleckého programu. Druhý deň 24. júla 1930 sa uskutočnilo slávnostné zahájenie kongresu svätou omšou, ktorú slúžil titulárny arcibiskup Anton Bonaventura Jeglič. Po skončení bohoslužby sa delegáti presunuli do miesta konania kongresu – paláca Union. Okrem arcibiskupa Jegliča boli prítomní lubľanský biskup Gregorij Rožman a pomocný biskup záhrebskej arcidiecézy Dominik Premuš. Prítomný bol slovinský katolícky kňaz, minister Anton Korošec, zástupcovia univerzity v Lubľane, armády, mesta a rôznych spolkov. Nechýbal známy znalec života a diela sv. Cyrila a Metoda, propagátor unionizmu a účastník velehradských unionistických kongresov, slovinský katolícky kňaz profesor František Grivec. Na rozdiel od predchádzajúceho kongresu v Krakove boli prítomní vo väčšom počte zástupcovia všetkých slovanských národov v rástane Lužických Srbov. V tento deň odznelo niekoľko referátov. Ruský emigrant prof. Rimarič-Volinský predniesol referát na tému Slovania na poli univerzálnej civilizácie a kultúry. Český historik Vladimír Macourek prednášal na tému Stav súdobej slavianskej kultúry. K jeho referátu odzneli tri koreferáty troch Slovincov J. B. Šedivého, Franca Terseglava a Franca Stelého na tému Etické a kultúrne hodnoty Slovanstva. Tretí deň zjazdu sa konal v Stične v priestoroch stredovekého kláštora cistercitov. Po bohoslužbe sa konali prednášky. Na tému Cyrilometodská idea a Katolícka akcia prednášal František Grivec. K jeho referátu predniesol koreferát Ukrajinec Piotr Issaiv na tému Dejiny Ukrajiny a vývoj katolicizmu medzi Ukrajincami. Táto prednáška vyvolala rušnú diskusiu, na ktorej sa podieľala delegácia mladých pravoslávnych Rusov a Rusiek, ktorí študovali na belehradskej univerzite. Ďalší referát predniesol slovenský delegát Július Stano na tému Perspektíva slovenského katolicizmu do budúcnosti. J. Stano sa pokúsil načrtnúť dimenzie vzájomnej symbiózy katolicizmu a Slovanstva, pričom vyzdvihol historický význam Slovanov ako obranného elementu: „*Veríme, že katolicizmus má významné poslanie*

¹¹ Tamže, s. 297-298.

¹² Tamže, s. 299-300.

v svete slovanskom nielen náboženské, nielen kultúrne, nielen sociálne, ale i politické... Katolicizmus nech určuje cestu nášho všeslovanského úsilia, katolicizmus nech kontroluje naše požiadavky voči iným slovanským národom; katolicizmus, myšlienka únie nech nám je nielen cieľom, ale i prostriedkom k vytvoreniu kompaktnej slovanskej fronty slovanských národov i slovanských štátov... pomocou katolicizmu musíme naše národy a štáty spájať a približovať s neslovanskými, ale katolíckymi národmi a štátmi... Slovanský katolicizmus má i ďalší vznešený cieľ: Čeliť bolševizmu, teda chrániť celý kultúrny svet pred skazou morálnou a hmotnou. Slovania to boli, ktorí kedysi oslobodili Európu od tureckého panstva, kresťanskú kultúru od azijských elementov – Slovania sú to i dnes, ktorí kladú živé prekážky bolševickej lavíne.¹³ Koreferát k jeho referátu na tému moderné protikatolícke prúdy predniesol Poliak Jan Wiśliński. O problematike liturgického pohybu u slovanských katolíkov referovali Chorvát Janko Kalaj a Poliak Jerzy Siwecki. Posledný pracovný deň kongresu sa konal v Lubľane. Začal sa svätou liturgiou, ktorú slúžil gréckokatolícky križevacký biskup Dionýz Njarady na úmysel „za blaho Ruska.“ Potom odznelo niekoľko prednášok. Prvú na tému Význam inteligencie v slovanskom katolicizme predniesol Władisław Lewandowicz. K jeho referátu odznel koreferát Slovinca Lovro Sušnika. Poliak M. Sobaňski prednášal na tému Úloha katolíckych organizácií medzi slovanskými akademikmi. Jeho koreferantom bol Slovinec Niko Kuret.¹⁴ V plenárnej diskusii sa rozobrala otázka celokového zamerania slovanskej platformy v rámci Pax Romana. Dospelo sa k záveru, že cieľom tejto platformy je zblížovanie, nadväzovanie stykov a poskytovanie pomoci všetkým katolíckym slovanským akademikom. Na základe katolíctva sa má rozvíjať individuálne slovanské vedomie a tým upevňovať slovanský prvok v európskej kultúre. Ďalej sa malo pracovať na obnove viery všetkých slovanských národov v duchu Katolíckej akcie a cyrilo-metodskej myšlienky. Rezolúcia z kongresu konštatovala, že cyrilo-metodská idea je vedúcou ideou slovanských katolíckych akademikov, je plodná pre náboženský život katolíckych Slovanov, je silným motív duchovného znovuzrodenia v duchu katolíckej akcie.¹⁵ Za miesto budúceho v poradí tretieho kongresu katolíckych slovanských akademikov bola určená Bratislava. Po skončení kongresu v nedeľu 27. júla 1930 účastníci podnikli výlet do rekreačného strediska Bled.

Tretí kongres katolíckych slovanských akademikov sa podľa plánu konal na Slovensku v Bratislave v dňoch 5. až 10. júla 1931. Táto udalosť bola zakomponovaná do širšieho rámca cyrilo-metodských slávností, ktoré sa konali na moravskom Velehrade a na slovenskom Devíne.¹⁶ Oficiálnu záštitu nad kongresom prevzal katolícky episkopát ČSR, prezident Slovenskej krajiny Jozef Országh, Univerzita Komenského a mesto Bratislava. Prípravu kongresu a všetky s ním spojené organizačné práce mal na starosti prípravný výbor, vedený Eugenom Filkorom, riaditeľom a duchovným predstaveným katolíckeho vysokoškolského internátu Svoradov.¹⁷ Účastníci kongresu pricestovali do Bratislavy väčšinou už 4. júla. Na ich počesť sa v jedálni Svoradova, v ktorom boli ubytovaní, konal zoznamovací večierok, ktorý otvoril predseda prípravného výboru E. Filkor. Odznelo viacero pozdravov v rôznych slovanských rečiach, slovanské sólové i zborové spevy.¹⁸ Po celý čas konania kongresu bola v priestoroch Svoradova výstava slovenského ľudového umenia, kde sa prezentovali výšivky a kresby z Vajnor.

¹³ Zbierka Pavla Stana, Bratislava. Stano, J.: Perspektíva slovanského katolicizmu, 1930.

¹⁴ Rozvoj, roč. 9, 1930, č. 1, s. 22-23.

¹⁵ Jitro, roč. 12, 1930, č. 3, s. 81-82.

¹⁶ Našinec, roč. 66, 8. 7 1931, č. 153, s. 1.

¹⁷ Členmi prípravného výboru boli: Karol Klinovský (tajomník), Ján Kaššovic (ideový referent), Ferdinand Ďurčanský (zahraničný referent), Viktor Pecho-Pečner (pokladník), František Galan (referent pre technické záležitosti).

¹⁸ Kaššovic, J. – Klinovský, K. (zost.): Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov a seniorov v Bratislave 1931. Bratislava: Spolok Kolégia sv. Svorada, 1931, s. 10.

Kongres sa začal symbolicky na sviatok sv. Cyrila a Metoda 5. júla 1931 na sviatok sv. Cyrila a Metoda slávením svätej liturgie v Dóme sv. Martina, ktorú slúžil prešovský gréckokatolícky biskup Pavol Gojdič. Spieval spevokol prešovského seminára pod vedením Pavla Petrika, dirigenta európskeho mena. Priamy prenos z Dómu zabezpečoval rozhlas. Po skončení bohoslužieb sa v auditoriu maximu Právnickej fakulty Univerzity Komenského konalo slávnostné otvorenie kongresu. Otvárací prejav predniesol E. Filkorn. Poukázal na dôležitosť slovanského unionizmu na základe cyrilo-metodskej myšlienky. Tento unionizmus formuloval dialogicky: „*My nechceme sa natískať, ani získavať proselitov, ale so vzájomným porozumením a drobnou spoluprácou... pripravovať cestu dejinnému, veľkým Solovjevom prorockým duchom predvídanému obratu v slovanskom svete.*“¹⁹ Filkorn potom prečítal pozdravný telegram pápeža Pia XI., ktorý vyzdvihol šľachetnosť cieľa kongresu a poslal jeho účastníkom svoje požehnanie. Potom sa vedenia kongresu ujalo predsedníctvo v zložení Czeslaw Strzeszewski (Poliak), Mate Ujeviča (Chorvát), Lovra Sušnik (Slovinec), Václav Janda (Čech), Jozef Kizak (Rusín) a dr. Kalikin (Rus). Nasledovali prejavy hostí. Biskup a trnavský apoštolský administrátor Pavol Jantausch vyzdvihol cieľ mladej slovanskej katolíckej inteligencie pracovať za jednotu Slovanov. K práci za vznešený cieľ je potrebné posilňovať sa modlitbou. Gréckokatolícky biskup P. Gojdič tmočil kongresu svoje požehnanie. „*Žiada, aby láska Kristova usmerňovala všetky jednanie mladých slovanských intelektuálov. Keď sa to stane, nebude treba k utvoreniu svetového pokoja ani Ženevy.*“²⁰ Prezident Slovenskej krajiny J. Országh vyzdvihol úlohu Slovenka ako tradičnej pôdy, z ktorej vyrastala a vyrastie slovanská vzájomnosť. Slova sa ujali delegáti z rôznych slovanských národov. Popoludní sa pre účastníkov kongresu uskutočnila vychádzka na hrad Devín. Spojili sa tak s tými, čo prichádzali do Devína každoročne osláviť sviatok sv. Cyrila a Metoda. Okrem účastníkov kongresu pricestovala na Devín početná 80-členná skupina dedinčanov z pribratislavskej obce Vajnory pod vedením učiteľa Vojtecha Horáka, predviedla zvyky z vajnorskej svadby. Účastníkom kongresu sa takýmto spôsobom demonštrovala slovenská rázovitosť. O dejinách a historickom význame Devína účastníkom kongresu prednášal archeológ Ján Eisner. Potom sa skupiny ľudí spontánne pobrali na hrad Devín, kde zotrvali pri hudbe a speve až do večerných hodín.²¹

Kongresové referáty boli rozdelené do dvoch skupín. Prvá sa zamerala na slovenské témy a bola určená pre zahraničných účastníkov, aby lepšie spoznali náboženskú a kultúrnu minulosť a súčasnosť Slovenska. Druhá skupina referátov sa zamerala na rokovanie o spoločných záujmoch Slovanov, o aktuálnosti cyrilo-metodskej myšlienky v súčasnosti a o slovanskom unionizme. Rokovanie kongresu sa 6. júla konalo v aule maxime Právnickej fakulty Univerzity Komenského za prítomnosti nitrianskeho sídelného biskupa Karola Kmetka. Prednášal vládny Štefan Janšák (Slovák) na tému Rasové problémy Európy a Slováci. Vyzdvihol historickú úlohu katolíckej cirkvi v budovaní vzťahov medzi národmi: „*Rasová nenávisť a katolícka cirkev, to sú dva pojmy, ktoré sa principiálne navzájom vylučujú. Cirkev so svojou ideou jedného ovčinka a jedného pastiera je prvou organizáciou na zeme, smerujúcou k pestovaniu medzinárodných stykov, k odstráneniu diferencii medzi národmi, k zblížovaniu najrozličnejších rás, lísiaciach sa prirodzenými vlastnosťami svojej povahy i výdobytkami svojej kultúry... Cirkev je teda prvou Spoločnosťou národov, hlásajúcou potrebu, aby si ľudstvo podalo ruku i prez politické hranice štátov a kráčalo za spoločnými ideálmi mravnými, intelektuálnymi a vzápätí, keď sa myšlienko-*

¹⁹ Tamže, s. 13.

²⁰ Tamže, s. 14.

²¹ Slovenský denník, roč. 14, 11. 7. 1931, č. s. 5.

ve zblíží, alebo zjednotí, i za potrebami hmotnými.“²² Zaoberal sa teóriami o rasovej menejcnosti Slovanov a zo slovenských dejín uvádzal príklady osobností, ktoré reagovali na najnovšie myšlienkové prúdy v Európe. Skutočnosť, že Slovania si vytvorili za posledných sto rokov veľa vlastných štátov je dôkazom o ich schopnostiach a vyvracia teórie o neschopnosti vytvoriť a viesť vlastné štáty. Uvažovať o Slovanoch v rámci katolíckej cirkvi neznamená poukazovať na ich nadradenosť, ale rovnocennosť s inými národnými skupinami. Ďalší referát predniesol prof. Jozef Babor (Čech) na tému Eugenika a encyklika Casti conubii Pia XI. Referent reagoval na pápežskú encykliku, vydanú 31. decembra 1930. Uviedol, že moderná biológia môže len schváliť tento dokument, pretože sa stavia proti násilnej sterilizácii duševne chorých ľudí. Praktizovanie eugeniky by prinieslo experiment z nedoziernymi následkami a duševné choroby by aj tak nezmizli. Bolo by degradáciou človeka a jeho osobnosti na úroveň zvierat. Oveľa dôležitejším problémom súčasnej spoločnosti je upadajúca morálka. Popoludní pokračovali prednášky vo dvorane Svoradova. Czeslawa Strzeszewski (Poliak) prednášal na tému Marxizmus, kapitalizmus a Slovanstvo, publicista Valerij Vilinskij (Rus) na tému Sociálny program Slovanstva, katolícky kňaz a historik Juraj Hodál (Slovák) referoval na tému Kresťanské ráno Slovenska a jeho medzinárodný význam. Táto prednáška sprostredkovala poslucháčom exkurzu do najstarších dejín kresťanstva na Slovensku až do 11. storočia a zaoberala sa aj vplyvom kresťanstva, prijatého predkami Slovákov na okolité národy. Podvečer sa pre účastníkov kongresu s pomocou autobusu uskutočnila prehliadka mesta Bratislavy, zameraná na jej slovenskú minulosť.²³

7. júla sa kongres zamerával priamo na cyrilo-metodskú tematiku. Vynikajúci znalec cyrilo-metodskej problematiky, slovinský kňaz a historik prof. František Grivec prednášal na tému Poslanie kongresov slovenských katolíckych intelektuálov a cyrilo-metodská idea. Grivec rozvinul tézu, že cyrilo-metodská idea je historicky a teologicky správna slovanská formulácia idey jednoty medzi kresťanským Východom a Západom. Má dôležitú sprostredkujúcu funkciu a garantuje ochranu a rozvoj slovanských národných individualít a okrem toho má medzinárodné kresťanské poslanie. Cyrilo-metodská idea volá po zjednotení Slovanov, preto je potrebné nechať spory medzi katolíckymi Slovanmi, iba tak totiž môžu byť autentickými hlásateľmi kresťanskej jednoty.²⁴ Pri tejto príležitosti si dovoľil aj kritiku velehradských unionistických kongresov, keď poznamenal, že sú to veľké medzinárodné manifestácie, pri ktorých nie je cítiť českú a slovenskú teológiu. Ukazuje sa, že česká ani slovenská inteligencia ani širšie ľudové vrstvy nie sú prekvášené cyrilo-metodskou myšlienkou. Malá skupina českých kňazov organizuje s veľkými obetami kongresy, ale nemá dost' síl, aby popularizovala cyrilo-metodskú ideu.²⁵ Český kňaz a organizátor velehradských unionistických kongresov František Jemelka vystúpil s prednáškou Praktické metódy výchovy v duchu cyrilo-metodskom. Zdôraznil dôležitosť cyrilo-metodskej idey v súčasnosti ako cesty k prehĺbeniu viery a ochrany pred povrchným individualizmom a ateizmom, šíriacim sa zo západu a z východu. Cyrilo-metodský duch by mal preniknúť všetky vrstvy národa. Pritom osobitne dôležitá je školská mládež.²⁶ Odznela prednáška prof. Jedrzejewského (Poliak) na tému Katolícka akcia v organizáciách slovanskej katolíckej mládeže akademickej. Profesor teológie Matij Petlič prednášal na tému Sociálny význam slovanskej katolíckej spolupráce v perspektívach encykliky Rerum novarum Leva XIII. Ako posledná odznela prednáška

²² Kaššovic, J. – Klinovský, K. (zost.): Pamätnica III. kongresu slovenských katolíckych akademikov a seniorov v Bratislave 1931, s. 85.

²³ Tamže, s. 17.

²⁴ Tamže, s. 108-109.

²⁵ Tamže, s. 110-111.

²⁶ Tamže, s. 116-123.

Jána Kaššovica (Slovák) na tému Katolicizmus na Slovensku v ohni heretického boja tisícročia. Odznel v nej historický prierez rôznymi herézami, ktoré zasiahli Slovensko od stredoveku po 20. storočie s tým, že tieto herézy napokon ochabli a stratili svoju príťažlivosť. Katolicizmus ostal pôsobiť ďalej: „*S istotou pokorného víťazstva kráča v ústrety i svojej budúcnosti v presvedčení, že pomalou, pokojnou a láskou presiaknutou činnosťou docieli spojenia i nateraz odštepených svojich bratov, aby sa splnilo odveké želanie Spasiteľa: ut omnes unum sint et maneant.*“²⁷ Čítala sa prednáška Leva Skovronského (Ukrajinec) na tému Morálne a sociálne vzťahy encykliky Casti connubii k slovanskému svetu. Spoločnou večerou v záhrade Zemedelského múzea (dnes Slovenské národné múzeum) sa skončila bratislavská časť kongresu.

Kongres pokračoval 8. júla v Nitre. Účastníkov odviezli autobusy do budovy veľkého seminára. Nasledovala prehliadka archeologických vykopávok tzv. Pribinovho kostolíka, súčasťou baziliky sv. Emeráma, kde prednášali archeológ J. Eisner a historik J. Hodál. Čestné predsedníctvo zasadnutia kongresu prevzal biskup K. Kmeťko. Nasledovali prednášky. Prof. J. B. Šedivý (Slovinec) prednášal na tému Slovinskí intelektuáli v praktických službách pacifizmu Pia XI. Nasledovala prednáška kanonika Andreja Škrábika Katolicizmus na Slovensku dnes a zajtra. Zaoberal sa aktuálnou situáciou katolicizmu na Slovensku, ktorý bol po vzniku ČSR vystavený veľkým tlakom, na ktoré nebol pripravený. Týmto tlakom odolal, no školstvo sa do značnej miery dostalo spod vplyvu kresťanstva. Výzvy budúcnosti bude zlepšenie stavu vo vzdelávaní, tlačí, spolkoch a riešenie sociálnej otázky. Pritom sa nevyklučuje budúce prenasledovanie cirkvi.²⁸ Ešte počas prednášky A. Škrábika prišli na kongres dvaja biskupi: trnavský apoštolský administrátor P. Jantusch a pomocný olomoucký biskup Jan Stavěl, ktorý pozdravil podujatie vo svojom mene i v mene olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana. Stavěl sa vyjadril, že „*vidí v slovenskej akademickej mládeži silu a v Slovensku panenskú zem katolicizmu. Slovensko zachránilo po prevrate český a moravský katolicizmus a slovenský katolícky akademický dorast uchráni i teraz ČSR pred nebezpečnými výstrelkami pokrokárstva.*“²⁹ Kongresový deň sa skončil návštevou Nitry a výletom na vrch Zobor, kde si účastníci prezreli ruiny benediktínskeho kláštora a uctili miesta, kde žil sv. Svorad. Nasledoval presun vlakom do Trenčiansky Teplic.

Na druhý deň 9. júla si účastníci kongresu prezreli kúpele a odcestovali do Žiliny a odtiaľ do Ružomberka, kde ich privítal farár a predseda HŠĽS Andrej Hlinka. Večer už boli v Levoči, kde v pre nich v chráme sv. Jakuba celebraval sv. omšu biskup J. Vojtaššák. Rokovanie kongresu pokračovalo v budove reálneho gymnázia. Čestné predsedníctvo prevzal J. Vojtaššák. Odznali prednášky Jozefa Kizaka (Rusín) na tému Katolícka akcia v službách obnovy kresťanského manželstva so zvláštnym zreteľom k úkolom intelektuálov v tejto otázke a Pavla Floreka (Slovák) na tému Kultúrno-nacionálny význam katolicizmu na Slovensku. Zamyslel sa v nej nad historickou úlohou katolicizmu v slovenských dejinách. Podľa neho sa na Slovensku katolicizmus nestal národným náboženstvom ako u Írov, Poliakov alebo Chorvátov, ale rozhodujúcim spôsobom a iniciatívne zasiahol do udalostí, ktoré mali v národnom živote Slovákov rozhodujúci význam (Anton Bernolák a prvé uzákonenie slovenčiny, Martin Hattala a ustálenie spisovného jazyka, Štefan Moyses a matičné obdobie, Andrej Radlinský a Spolok sv. Votecha, Andrej Hlinka a jeho politické úsilie.³⁰ Dňa 10. júla v Levoči E. Filkorn predniesol záverečný prejav na záverečnom zhromaždení kongresu. Počas jeho prejavu prišiel do sály A. Hlinka a bol spontánne požiadany o prejav. Hlinka súhlasil a v krátkej reči vyzdvihol význam mladej slovenskej generá-

²⁷ Tamže, s. 59.

²⁸ Tamže, s. 61-71.

²⁹ Tamže, s. 19.

³⁰ Tamže, s. 73-84.

cie: „*Víta Slovanov a teší sa, že má pred sebou mladú slovanskú generáciu, ktorá bude nositeľkou nového sveta slovanského. Slovania sa musia milovať. Hranice politické sú len formou; tu je život, tu je krv, tu je spoločný cieľ.*“³¹ Prečítali sa a schválili kongresové rezolúcie, ktoré zdôraznili potrebu vzniku univerzitných slovanských klubov, odporúčali štúdium slovanských jazykov aby akademici mohli lepšie rozširovať slovanskú kultúru, ďalej odporúčali zlepšiť vzájomnú komunikáciu a výmenu informácií, presadzovať slovanskú výchovu dorastu a využívať na to študentské výmeny. Dôležitým výsledkom bratislavského kongresu katolíckych slovanských akademikov bolo zriadenie stálej komisie pre výmenu akademikov pri svojom sekretariáte. Sídлом tejto stálej komisie sa stala Bratislava.³² V nasledujúcich dvoch rokoch sa ukázalo, že išlo o dobré rozhodnutie. Uskutočnili sa výmeny študentov, pričom slovenskí študenti išli študovať na univerzity do Poľska a Juhoslávie (Chorvátska a Slovinska) a poľskí a juhoslovanskí študenti išli študovať na Univerzitu Komenského v Bratislave. Tento úspech uznal neskôr český akademický časopis *Jitro*: „*Touto vážnou prací dosáhli Slováci důležitého postavení v Sekretariátě slovanských katol. akademických organizací, který koná každoročně své pololetní konference v Bratislavě.*“³³ Okrem študentských výmen sa od roku 1934 začali uskutočňovať aj rodinné výmeny katolíckych slovanských študentov. Bratislavský kongres zriadil aj komisiu prác intelektuálnych a informačných, ktorú dostali na starosť poľskí akademici. Táto komisia mal zbierať štatistické údaje týkajúce sa zblíženia slovanských katolíckych akademikov, výmenu publikácií a vydávanie dvojmesačníka. V rezolúciách sa kongres vyslovil za „*účinnejšiu prácu za rozširovanie i popularizáciu idey cyrilometodskej jak medzi slovanskou katolíckou inteligenciou, tak i medzi prostým ľudom a za tým účelom ustanovuje pri slovanskom sekretariáte stálu komisiu cyrilometodskejší.*“³⁴ Išlo teda o založenie tretej stálej komisie pri sekretariáte. Jej predsedom sa stal F. Grivec. Kongres odporúčal vydať vo všetkých slovanských jazykoch stručnú populárnu príručku, ktorá by poskytla zrozumiteľné informácie o cyrilo-metodskej myšlienke a únii. Slovenskí katolícki akademici sa dohodli, že 14. február, deň smrti sv. Cyrila, budú považovať za deň spoločných modlitieb Slovanov a posvätia sa spoločným svätým prijímaním na tento cieľ. Okrem toho sa kongres uzniesol založiť pri sekretariáte aj štvrtú, sociálnu komisiu, ktorá mala rozpracovať kresťanský sociálny program a venovať sa štúdiu kapitalizmu a marxizmu. Predsedom tejto komisie sa stal chorvátsky profesor Juraj Sčetinec.³⁵ Vedenie sekretariátu pripadlo až do pripravovaného kongresu v Záhrebe Slovákom. Dňa 11. júla účastníci kongresu odcestovali na výlet do Tatier a odtiaľ opäť na ružomerskú faru k A. Hlinkovi. Z Ružomberka sa rozišli.

Tretí kongres slovanských katolíckych akademikov v Bratislave bol udalosťou, ktorá sa svojím medzinárodným charakterom a intelektuálnym zameraním vymykala rámcu dovtedajších cyrilo-metodských a slovansky orientovaných podujatí, uskutočnených na Slovensku. Prekračoval charakter unionistických kongresov vo Velehrade, ktoré boli zamerané viac teologicky, pretože sa zameral viac na praktické otázky spolupráce katolíckych Slovanov a pálčivé otázky doby. Z kongresu bola vydaná pamätnica: *Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov a seniorov v Bratislave 1931.*³⁶ Bratislavský kongres si všimla aj dobová tlač, ktorá priniesla

³¹ Tamže, s. 22.

³² Tamže, s. 200-201.

³³ *Jitro*, roč. 14, 1933, č. 8, s. 252.

³⁴ Kaššovic, J. – Klinovský, K. (zost.): *Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov a seniorov v Bratislave 1931*, s. 202-203.

³⁵ *Rozvoj*, roč. 10, 1931, č. 3, s. 67-68.

³⁶ Kaššovic, J. – Klinovský, K. (zost.): *Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov a seniorov v Bratislave 1931*, 218 s.

informácie o jeho priebehu a podujatie hodnotila kladne.³⁷ Je zaujímavé, že konanie tretieho kongresu katolíckych slovanských akademikov sa čiastočne prekrývalo s inou slovansky orientovanou akciou, druhým kongresom slovanských stredoškôľakov, ktorý sa konal v Bratislave od 6. do 10. júla 1931. Podujatie organizoval Zväz slovenského študentstva a jeho agilný predseda Viktor Henrich Kurtha. Nadväzoval na prvý kongres slovanských stredoškôľakov, ktorý sa konal v roku 1930. Druhého kongresu slovanských stredoškôľakov v Bratislave sa zúčastnili zástupcovia viacerých slovanských študentských organizácií. S prednáškou vystúpil známy slovenský literárny historik a jazykovedec profesor Jozef Škultéty. Počas kongresu sa rokovalo o možnosti založenia časopisu Zväzu slovanských stredoškôľakov. Bolo prijaté uznesenie, že tomuto cieľu bude aspoň istý čas slúžiť časopis *Svojet*. V rámci kongresu sa konali aj porady slovanských vysokoškôľakov pod vedením J. Belanského, predsedu Ústredného zväzu československého študentstva a Emila Nového. Predmetom rokovania bola otázka založenia Ústredia zväzov slovanského študentstva. Popri prednáškach a diskusiách účastníci navštívili hrad Devín ako symbol slovanskej vzájomnosti a kongres sa zakončil slávnostnou akadémiou v Slovenskom národnom divadle.³⁸

Kongresy katolíckych slovanských akademikov pokračovali v ďalších rokoch. Nasledoval štvrtý kongres v Záhrebe 2.–5. septembra 1932 a v dňoch 23.–27. júla 1933 piaty kongres v Poznani. Na tomto kongrese došlo k premenovaniu stáleho Sekretariátu slovanských katolíckych akademických a seniorských organizácií na Slavia Catholica.³⁹ Tento názov sa vžil a používal aj na označenie celej slovanskej platformy akademikov v rámci Pax Romana. Šiesty kongres sa konal v dňoch 29. júna – 3. júla 1934 v moravskom Velehrade. Na tomto kongrese sa prejavili náznaky stagnácie činnosti. Nezúčastnili sa jej zástupcovia poľských a chorvátskych akademikov. Ukrajincov a Slovincov zastupovali predstavitelia z ČSR. Jeden z komentárov sa na margo kongresu vyjadril: „Bude treba zvýšeného úsilia, aby vec Slaviae Catholicae sa nerozplynula vo frázach a zdĺhavých rečiach, ale aby vykázala konkrétne diela trvalejšej hodnoty a ďalekosiahlejšieho významu. Aby sa vec, tak nádejne sa rozvinuvšia, nerozišla so svojim cieľom.“⁴⁰ Činnosť Slavia Catholica sa sústredila najmä na študentské výmeny. Pokiaľ ide o kongresy slovanských katolíckych akademikov, dohodlo sa, že sa nebudú konať každoročne, ale každý druhý rok. Tak sa 19. – 22. júla 1937 zišiel siedmy kongres v slovinskej Lubľane, ktorý bol súčasne v poradí posledným kongresom. Ďalšiu činnosť prerušili udalosti hektického roka 1938 a druhá svetová vojna.

Medzinárodná študentská organizácia Pax Romana vytvorila od roku 1929 priestor pre organizovanie slovanských katolíckych akademikov, ktorí hľadali spôsob, ako uchopiť slovanskú otázku cez angažovanie v katolíckej cirkvi. Tretí kongres platformy katolíckych slovanských akademikov organizovaných v Pax Romana v Bratislave v roku 1931 bol dôležitým podujatím, ktoré dokumentovalo medzinárodné ambície slovanských katolíckych študentov a ich slovanskú orientáciu. Svojim medzinárodným charakterom a intelektuálnou orientáciou sa zaradilo medzi najdôležitejšie podujatia na Slovensku v 20. storočí, ktoré rozobrali otázku slovanskej vzájomnosti. Ukázalo sa, že staršie organizačné formy a spolky napriek deklarovanému nedokážu uspokojiť záujem slovanských katolíckych akademikov. Slovanské zblíženie a dialóg cez cyrilometodskú ideu ukázal svoju nadčasovosť, no prejavil sa málo konkrétne, skôr deklaratívne. Ako sa ukázalo, bratislavský kongres možno považovať za akési vyvrcholenie iniciatívnosti slovanských katolíckych akademikov v rámci Pax Romana. Po ňom nastal postupný útlm. Kato-

³⁷ *Ludová politika*, roč. 7, 8. 7. 1931, č. 149, s. 2; *Slovenský denník*, roč. 14, 8. 7. 1931, č. 153, s. 4.

³⁸ *Slovenský denník*, roč. 14, 9. 7. 1931, č. 154, s. 5; *Slovenský denník*, roč. 14, 10. 7. 1931, č. 155, s. 3.

³⁹ *Rozvoj*, roč. 12, 1934, č. 5, s. 22.

⁴⁰ *Rozvoj*, roč. 13, 1934, č. 2, s. 47.

lícki slovanskí akademici vytvorili štruktúru, ktorá si vyžadovala pravidelné a časté stretávanie. Ukázalo sa však, že na jej udržanie nemajú dostatok síl. Napriek tomu v rokoch 1929 – 1938 pôsobila zaujímavá platforma a prezentovali názory, ktoré nám umožňujú hlbšie pochopiť medzivojnové snahy o slovanské zblíženie.

Slavia Catholica. Congress of Catholic Slavic Academics in Bratislava in 1931.

Róbert Letz

The issue of the Slavic-oriented student societies is still a little explored area. The students were involved in several societies. One of the principles of their organisation was confessional affiliation. In 1921, the Catholic students in Slovakia created their own organisation, the Central Office of Slovak Catholic Students, which in 1924 became part of the international Catholic organisation of the student societies, Pax Romana. The aim of this organization was to spread Catholic solidarity and peace efforts after the end of the First World War. Within Pax Romana, an initiative was taken to create a special platform that would bring together the Slavic members of this organization with the aim of closer cooperation between Slavic Catholic students and to promote union with the Slavic Orthodox Churches. An important impetus for the rapprochement of Slavic Catholic students was the Congress of Catholic Students and Intellectuals held in Prague in 1926. Here the idea was presented that the Czechs and Slovaks were destined to play a mediating role between East and West because of their friendly attitude towards all Slavic peoples. The first activity of the Slavic platform within the Pax Romana was the First Congress of Catholic Slavic Academics, held in 1929 in Kraków. The platform was later given the name Slavia Catholica. Its congresses were successively held in Ljubljana, Bratislava, Zagreb, Poznan, Velehrad and Ljubljana. Further activities of Slavia Catholica were stifled by the hectic political events of 1938 and finally by the Second World War. The study discusses in detail the congress of Slavia Catholica in the capital of Slovakia, Bratislava, in 1931. It was the best prepared Slavia Catholica congress due to its excellent organization and the papers presented. The papers of the congress focused on the need to cultivate the Cyril and Methodius idea, on its pedagogical significance, but also on the Pope's social encyclicals and their importance in the life of the Slavic people. The congress was used to familiarize the participants with the history of the Catholic Church in Slovakia.